

„... ahol bátorítást vártam volna, nem kaptam mást, mint gáncsot ...”

Dr. Ioan Ferent, a tudós csángó pap

Sajnálatosan keveset tudunk Moldva 11–13. századi, a fejedelemség megalakulását megelőző korszakának és akkori népeinek történetéről, pedig hát abban az időben az egykori Etelközt a magyarokkal etnikailag és kulturális szempontból rokon kunok lakták. Ám az ott élő kunok nemcsak az életforma és a nomád műveltség tekintetében voltak utódai a honfoglalás előtti magyarságnak, hanem egyszersmind elődei is lettek a térség későbbi, római katolikus vallású magyarságának. Hiszen az 1241–1242-ben rájuk és reánk tört tatár veszedelem előtti évtizedekben a Magyarországról érkezett hittérítőknek olyan jelentős hányadukat sikerült megkeresztelniük,

hogy 1227-ben IX. Gergely pápa püspökséget alapított számukra, és Róbert esztergomi érsek a kunok püspökévé nevezte ki Teodorikot, a domonkos szerzetest. A Moldva és Havasalföld határán folyó Milkó patak mentén székelő püspökséget a tatár támadás elpusztította, mára nyoma se maradt, s hogy az emléke sem veszett el, azt jelentős mértékben a 125 esztendeje született *dr. Ioan Ferent*nek köszönhetjük. A téma másik kiváló kutatója, MAKKAI László (1936. 12.) „a kérdés mindmáig legjobb és legkimerítőbb tárgyalása”-nak nevezte a tudós plébános munkáját.

Ioan Ferent, vagyis Ferenc János 1886-ban született, éppen Petrás Incze János, a tudós klézsei pap halálának évében, mintha a gondviselés kárpoztalásul adta volna őt a csángó nép számára. A Tatros és az Úz összefolyásánál fekvő Dormánfalva (Dărmănești) községnek az Úz jobb parti, Brătulești nevű részében látta meg a napvilágot, ott, ahol ma is elsősorban magyar származású római katolikusok élnek. A település korai em-

Dr. Ioan Ferent (1886–1933)

lítése egy levél, amely kelt „Dorman Falvan 1675”, a *'Dorman'* szó török, esetleg besenyő eredetű, román neve a magyarral párhuzamos névadás eredménye. (KISS 1987. 219.) Dormánfalva és Brătulești lakói eredetileg *részesek*, szabadparasztok voltak, de a 18. században besorozták őket az aknavásári sóbányászok közé, cserébe adómentességet kaptak. 1806-ban rezesbirtokaikat „elajándékozták” Costache Ghica ispánnak, aki megszabadította őket a bányamunkától, de a szabadparaszti státust nem kapták többé vissza. (BLAJ 1993. 13.)

Nem sokkal Ferenc János születése előtt, 1879-ben Fidel Dehn apostoli vizitátor magyar elemi iskolát létesített itt a magyar nyelv székely nyelvjárását beszélő katolikus gyermekek számára. (DUMEA 1984. 144.) A 19. század végéről tudjuk, hogy Dormánfalva Brătulești nevű 'sectie'-jének „locutorii sunt mai toții Unguri” [csaknem egész lakossága magyar] (LAHOVARI 1898. I. 634.)

Az elmondottak alapján nagyon valószínű, hogy Ferenc János a Dormánfalva magyar – közelebről székely – közösségéből került az 1900-as évek elején a jászvásári római katolikus szemináriumba, ahol a román állammal kötött egyezségük értelmében őt is román nemzeti érzelmű pappá igyekeztek nevelni. A teológia elvégzése után a svájci Fribourgbán tanult tovább, ahol széles látókörű történész-kutatóvá érett. (DOMOKOS 2007. 223.) Hazatérve Jászvásáron, a teológián lett tanár és vikárius. Nemsokára megkínálták a püspöki címmel, de ő nem vállalta.

Ehelyett a középkori és magyar eredetű, római katolikus lakosságú Domafalván (román nevén Răchiteni) vállalt plébánosságot. A település magyar családneveit (Szöcs, Kadar, Dobos, Kantor, Gall, Fazakas, Kakas, Kati, Istvan stb.) már BANDINUS (2004. 161.) is említi a 17. század derekán. Az 1671 októberében a Vatikánba küldött nevezetes „Szabófalvi levél” – melyben anyanyelvükön prédikáló papért könyörögnek – aláírói között említett „az töb öt falukval”-ban Domafalva is szerepel (idézi DOMOKOS 1979. 78.), s Zöld Péter 1781-ben készült jelentésében a Domafalva plébániájához tartozó 17 falut magyarnak mondja. (ZÖLD 2002. 161.) *Románia Nagy Földrajzi Szótára* szerint lakosai „compusă numai din Unguri” (LAHOVARI 1902. V. 199.) – vagyis kizárólag magyarok –, ami azonban ekkor már inkább azt jelzi, hogy a katolikusokat Moldvában általában magyaroknak tekintették. 1844-ben ugyanis csak „valamennyire” tudtak magyarul (JERNEY 1851. 207.) Wichmann pedig az 1900-as évek elején már románul beszélőket talált itt. [CsángSz.]

Ennek, az akkorra tehát gyakorlatilag elrománosodott, nagy zöldségtermesztő településnek a katolikus közösségét választotta dr. Ferentz Ioan a felkínált püspökség helyett. De mi készítette a külföldi tanulmányokat végzett, a jászvásári papneveldeben oktató, nagytudású lelkiatyát erre az egzisztenciális meghátrálásra? Hozzáférhető dokumentumok híján csak találgathatjuk indítékait. Hatalmas tudományos munkássága ismeretében aligha gondolhatunk kényelmességre. Még kevésbé valószínű, hogy az elvont tudományok elefántcsonttornyába kívánt zárkózni, hiszen a többfiliás (Miklósfalva és Butea) plébánia napi ügyeinek intézése mellett felépítette Farkasfalva (Farcașeni) és Karakas (Caracași) templomát. A körülmények ismeretében megkockáztathatjuk a föltevést, hogy a nagy tudású, magyar születésű és talán hasonló identitású lelkiatya nem kívánt asszisztálni ahhoz a tisztességtelen szerződésen alapuló elkötelezettséghez, amibe a moldvai római katolikus klérus keveredett a katolikus csángómagyarok elrománosítására tett ígéretével. Elgondolhatjuk, hogy e helyett inkább az igazság, a moldvai katolicizmus gyökerei feltárásának útját választotta. Persze lehet, hogy feltételezésünk nem állja meg a helyét, s teljesen más indítékai voltak. Talán egyszer e téren is megtudjuk a valóságot, ha majd lehetőség nyílik a moldvai katolikus egyház levéltári dokumentumainak – püspökségtől plébániáig terjedő – korlátlan kutatására.

Addig pedig tünődhetünk, hogy a tudós plébános moldvai egyháztörténeti kutatásainak eredményét miért nem a jászvásári püspökség kiadásában, netán a halasfalvi nyomda termékeként jelentette meg, s miért fordult az erdélyi Balászfalva kiadójának kevésbé ismert folyóirataihoz? (DOMOKOS 2007. 224.) Mert Ioan Ferentz, a csángó paptörténész nagyon vigyázott, hogy Moldva kétszínű egyházi keretei között ne adjon alkalmat magyar származása miatti támadásra. Amikor például Domokos Pál Péter 1929-ben és 1932-ben fölkereste őt buteai otthonában, s kölcsönkapta tőle a Román Akadémia által kiadott *Codex Bandinus* kötetét, Ferentz páter gondosan ügyelt, hogy bár a parókián magyarul beszéltek egymással, onnan kilépvé azonnal románra fordítsák a szót. Mikor pedig megajándékozta őt *A kunok és püspökségük* című könyvével, a következő sorokat írta bele: „Neobositului călător și cercetător al unui trecut mai bun. Butea, 19. aug. 1932. Autorul” [Egy jobb múlt fáradhatatlan utazójának és kutatójának.] (DOMOKOS 2007. 224.)

Ha valaki, hát ő méltán értékelhette Domokos Pál Péternek a csángó múltat kutató munkásságát, ezért is segítette őt gazdag könyvtárának

számos, egyébként nehezen hozzáférhető kötetével. De „a csángók vándorapostola” sem maradt adósa, hiszen az eredeti könyv megjelenését követően, fél évszázad(!) múltán magyarra fordította a kunok püspökségéről szóló művét. Ily módon megismerhették belőle az érdeklődő magyar olvasók is Etelköz kun korának történetét, úgymint *A kun hatalom kialakulásának és fejlődésének (1050–1206) történetét; A kun hatalom hanyatlását a politikai életből való eltűnésükig; s végül A kun püspökség alapítását, a magyar dominikánusok és a magyar királyság szerepét a moldvai katolikus egyház alapjainak lerakásában.* (FERENTŰ 1981.) Születésének 125. évfordulóján méltán föltehetjük a kérdést: milyen ember volt Ioan FerentŰ, a tudós csángó pap? Minden bizonnyal olyan, aki egyaránt tudatában volt képességeinek és lehetőségeinek. Tudásának és felkészültségének birtokában önérzetesen utasította például vissza Nicolae Iorga román történész fölényeskedő kioktatását, s a pengeváltás során elejtett megjegyzése jól mutatja, milyen légkörben kellett dolgoznia Domafalva és Butea plébánosának. „...ahol bátorítást vártam volna, nem kaptam mást, mint gáncsot, akadályt, mintha készakarva gátat akarna vetni vizsgálódásaimnak, amelyekkel a moldvai katolikus élet történetét kutatom.” – írja „harag nélkül”. (FERENTŰ 1981. 73.) Panasolja továbbá, hogy nehezen vagy sehogyan sem jut hozzá a szükséges forrásokhoz, még a legalapvetőbb román történelmi folyóirat, a *Revista istorică* sem jut el „minden törekvésünk ellenére a Szeret partjára, ahol a lelkek pasztorálása mellett a régmúlt időkben is el-elkalandozunk a rendelkezésünkre álló szerény eszközök segítségével.” (FERENTŰ 1981. 77.)

Ezeknek a külső nehézségeknek ismeretében kell méltányolnunk Ferenc János tudományos teljesítményét. Arról pedig, hogy milyen lélekkel élte meg ezt a helyzetet, csak sejtéseink lehetnek. Talán Domokos Pál Péter érzett rá leginkább FerentŰ személyiségének mélységeire, mikor azt írja: „beszélgetéseink során az volt a benyomásom, hogy lelke mélyén sejtette magyar származását, de a kényszerrel kijelölt útról már nem térhetett vissza.” (DOMOKOS 2007. 224.)

Valóban, akkor már nem volt számára visszaút. Mentségére szolgáljon, hogy élete legnagyobb döntése előtt állva helyesen választott, s a jászvásári püspökséggel járó jól ismert kötelezettségek helyett a történelmi valóság feltárásának és bemutatásának ügyét szolgálta méltatlanul rövid, de szakadatlan munkával töltött élete során.